

Joca Zurc

Pot do zmage v ženski športni gimnastiki – *fair play* med nadarjenostjo in tveganjem

Way to success in women's artistic gymnastics – fair play between talent and harm

Abstract

Women's artistic gymnastics is one of the most attractive Olympic sports and is marked by an early age training, top achievements in sport career during the adolescence and short competitive period. In our study we were interested, what is the way to success in women's artistic gymnastics from the perspective of the elite athletes. Phenomenological study with a semi-structured and in-depth interviews was conducted on a sample of 37 female gymnasts. Qualitative content analysis was used to find the main themes in the statements of interviewees. The findings showed a four stage process for creating an elite achievements: 1) enrolling in gymnastic training, 2) process of training, 3) participation at competitions, and 4) end of the sport career as the elite athlete. With a purpose to develop a child's gymnastic potential up to the possible maximum with the consideration of athlete's rights, developmental needs and health it is necessarily to dedicate an adequate attention to the following factors: comprehensive talent selection, gradual escalation of complexity, raising the age limit for the senior competitions, adequate rehabilitation of health issues, and early ending of sports career overcome.

Key words: development of sports talent, ethics of maximum, phenomenology study, Youth Olympic Games.

Izvleček

Ženska športna gimnastika je ena izmed najatraktivnejših olimpijskih disciplin, za katero je značilen začetek treniranja v zgodnjem otroštvu, vrh športne kariere v obdobju najstništva in kratko tekmovalno obdobje. V raziskavi nas je zanimalo, kakšna je pot do zmage v ženski športni gimnastiki s perspektive samih vrhunskih športnic. Fenomenološka študija je bila izvedena s pol-strukturiranimi poglobljenimi intervjuji na vzorcu 37 gimnastičark. Z metodo kvalitativne vsebinske analize smo v izjavah intervjuvancev iskali osrednje teme. Ugotovitve so pokazale, da je pot do zmage sestavljena iz štirih osrednjih faz: 1) vstop v vrhunski šport, 2) proces treninga, 3) udeleževanje na tekmovanjih ter 4) zaključek tekmovalne športne kariere. Za uresničevanje razvoja otrokovih gimnastičnih potencialov do največjega možnega maksimuma ob sočasnem varovanju športnikovih pravic, razvojnih potreb in zdravja je potrebno ustrezno pozornost nameniti široki selekciji talentov, postopnemu stopnjevanju zahtevnosti, dvigu starostne meje za nastop na članskih tekmovanjih, ustrezni rehabilitaciji zdravstvenih težav ter premostitvi dejavnikov zgodnjega zaključka športne kariere.

Ključne besede: razvoj talenta v športu, etika maksimuma, fenomenološka študija, Olimpijske igre mladih.

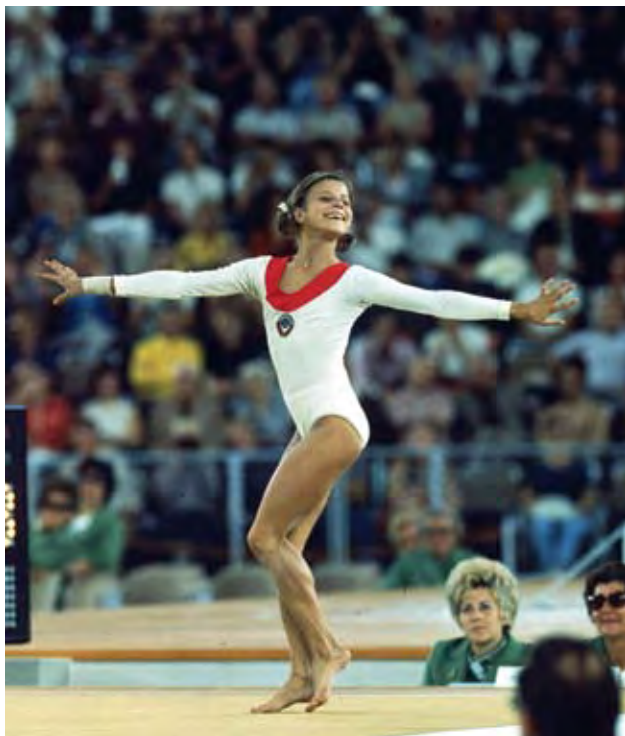
■ Uvod

Ženska športna gimnastika, imenovana tudi orodna telovadba ali umetniška gimnastika (angl. *artistic gymnastics*), je ena izmed najatraktivnejših športnih panog. Privlačnost ji ob atraktivni akrobatiki še posebej daje značilnost, da sodi v tisto skupino športov, kjer h končnemu rezultatu prispeva tudi umetniški vtis. Hitreje, višje, močnejše (lat. *Citius, Altius, Fortius*) – moto Olimpijskih iger, ki poginja in ustvarja športne vrhunske dosežke – tukaj ni edini kriterij in zagotovilo za uspeh. Potrebno je še nekaj več in to je sam način izvedbe, ki mora ustrezati postavljenim pravilnikom in umetniški presoji. Kakršno koli najmanjše odstopanje vodi v odbitke ter odločilno vpliva na doseženi športni rezultat in končno uvrstitev na tekmovanju.

Gimnastične sestave na parterju, gredi, dvovišinski bradlji in preskoku na največjih mednarodnih tekmovanjih vzbuja vtis lahкотnosti in enostavnosti, da je vse moč doseči takoj, brez vloženih dolgih let trdega dela. Estetske kvalitete v športu vključujejo širok nabor različnih značilnosti, kot so gracioznost, elegantnost, ritem in občutek vitalnosti (Elliott, 1974, v Edgar, 2015). Navedene estetske kvalitete se razlikuje med športnimi disciplinami, pri čemer v gimnastiki v osredje vstopa gracioznost posameznega giba, ki vodi v merjenje uspeha z vidika discipline in elegance telesnih gibov (Kupfer, 1995, v Edgar, 2015).

Ženska športna gimnastika – umetnost ali šport?

Edgar (2015) opozarja, da ocenjevanje estetske komponente zahteva nekaj več. Ne glede na to, kako natančno in objektivno je,

Vir fotografije Olge Korbut: <https://thecuriousastronomer.wordpress.com/tag/olga-korbut/>

vedno vključuje tudi ocenjevanje presojevalčevega okusa, kaj je njemu lepo ali prijetno. Zato obstaja nevarnost zmanjšanja pomembnosti celotne discipline, ker ima lahko vsak posameznik svoj estetski kriterij in je ocenjevanje nedoločljivo. Drugi problem pa je razlikovati, kakšne so razlike med tekmovalci z vidika estetike njihovega nastopa.

Da bi lahko prepoznali in ocenili nastop v estetskem športu, kot je gimnastika ali umetnostno drsanje, morajo sodniki razviti svoj občutek za estetsko in postati poznavalci umetniškega dela, ki ga ocenjujejo. Seveda pa pri tem obstajajo določene omejitve, ki šport ločujejo od umetnosti. Za umetnost je značilna svoboda razprave o estetskih kvalitetah, ki pozdravlja inovacije, medtem ko mora ocenjevanje v športu temeljiti na enakovrednih estetskih kvalitetah, ki jih poznajo vsi vključeni. Po drugi strani pa Edgar (2015) opozarja, da ravno estetska komponenta vpliva na uspešnost celotnega nastopa. Padec z orodja prekine estetiko nastopa in pokaže gibanje, ki ni v skladu z estetskimi pričakovanji, kot bi moralo biti. Za sodnike kot tudi gledalce so gimnastične izvedbe lahko zanimive in pomembne samo, če so brezhibno izvedene. Ob padcu se takoj pogreša nekaj osnovnega in temeljnega, to je estetski pomen športnikovega giba.

Podobno športni filozof Loland (2015) v eseju o *fair playu* opozori, da ocenjevanje športnikovega nastopa na osnovi specifično opredeljenih konstitutivnih pravil, ki veljajo znotraj določene estetske športne discipline (med katere spada tudi športna gimnastika), zamagljuje jasno sliko nagrajevanja najboljših. Že najmanjša napaka v izvedbi takšnega nastopa pripomore k izgubi sicer dotedanje uspešne izvedbe in nižji uvrstitvi tekmovalca. Russel (2015) je zato mnenja, da si tradicionalne prakse sojenja zaslužijo skrbno znanstveno obravnavo, ki bo vključevala analizo sodnikov, novinarjev,

športnih uradnikov ter vodstev športnih organizacij. Avtor opozori, da je glavni problem ocenjevanja estetske športne panoge v prisotnosti še drugih elementov, ki presegajo sama tekmovalna pravila športa. In ravno na tem področju je ključen prispevek filozofije športa, ki lahko prispeva k pojasnjevanju, kakšna je vsebina teh elementov, ki so izven normativnih pravil.

Gimnastična tradicija v Sloveniji

Slovenija ima dolgoletno gimnastično tradicijo. Gimnastiko v obliki skupinskih telovadnih vaj so sprva gojila sokolska in orlovka društva, ki so množično nastajala v začetku 20. stoletja in so povezovala različne izobrazbene, socialne in druge skupine prebivalstva (Matoh, Zupančič Strnad, Bolkovič, Samardžija in Fatur, 2002). Ta društva so se kvarjala z izvedbo skupinskih telovadnih vaj, ki so bile ob čutno-zaznavnem zadovoljstvu namenjene tudi prebuditvi moralnih občutij in s tem državni moralni vzgoji, saj so privzgajale podrejanje pravilom, tekmovalnosti ter razvoj vrednot enakosti in bratstva. Skupinske telovadne vaje so se na slovenskih tleh izvajale na sokolskih zletih, velikih političnih mitingih in svečanostih, otvoritvah športnih tekmovanj in vojaških vaj. Odražale so gracioznost discipliniranega skupinskega gibanja in predstavljale kolektivno skupnost. Vzorci skupinskih telovadnih vaj so se korenito spremenili v 60. letih z medijsko dostopnostjo spektakularnega vrhunškega športa, ko so mesto organizirane telesne kulture prevzemale športne igre, tekmovanja in treningi (Kreft, 2011).

Iz sokolskih in orlovskih društev, ki so gojila skupinske telovadne vaje, so nastala slovenska gimnastična društva, ki imajo s tem dolgo tradicijo in popularnost na Slovenskem. Kljub navedenemu pa je zelo malo empiričnih raziskav pri vpogledu in način življenja gimnastičarjev. Na področju vzgajanja vrhunskih telovadk imata v Sloveniji dolgoletno tradicijo dva centra ženske športne gimnastike. Športno društvo Gib Šiška je nastal iz Sokola Šiška, ki je bil ustanovljen leta 1902 v Spodnji Šiški v Ljubljani. Sokol Šiška je v 30. letih 20. stoletja kot prvi v državi uvedel vadbo predšolskih otrok. Mednarodni tekmovalni rezultati v ženski in moški gimnastiki pa se v društvu beležijo od leta 1970 dalje (Matoh idr., 2002). Drugi center ženske športne gimnastike se je razvil v Zeleni jami, ko je Mestni odbor Ljubljana leta 1952 dodelil Športnemu društvu Partizan dvorano na Pokopališki ulici, kjer se je vadba začela še istega leta, prvi vidnejši tekmovalni uspehi pa se beležijo od leta 1956. Po letu 1964 se je društvo postopoma preusmerilo iz množične telovadbe v tekmovalno vrhunsko žensko in moško športno gimnastiko, po letu 1970 pa se beležijo udeležbe na večjih tekmovanjih in preboj v mednarodni gimnastični prostor (Gostinčar idr., 2002).

Starost kot temeljni dejavnik gimnastične kariere

Vrhunske gimnastičarke predstavljajo skupino, katere starostna struktura je bila v zadnjih 40 letih najmlajša med udeleženci Olimpijskih iger. Prve predadolescentne gimnastičarke so se pojavile na Svetovnem prvenstvu v Dortmundu leta 1966 (Caine, Russell in Lim, 2013). Prva svetovna zvezda gimnastike, ki je vpeljala nov trend predadolescentnega telesa in privlačne otroške igrivosti v gimnastične sestave, je bila Belorusinja Olga Korbut. Na Olimpijskih igrah v Münchnu leta 1972, kjer je osvojila tri zlate in eno srebrno medaljo, je s svojo akrobatiko, otroško postavo ter lahkotnostjo izvedbe navdušila tako gledalce v dvorani kot tudi strokovno občinstvo ter s tem odprla pot otroški gimnastiki, ki se je obdržala vse do danes. Na naslednjih Olimpijskih igrah v Montrealu je Na-

dia Comăneci vzpostavljeno trend zmogovite otroške gimnastike potrdila s podeljeno prvo čisto desetico v zgodovini Olimpijskih iger moderne dobe.

Leta 1987 je bila povprečna starost na svetovnem prvenstvu že 13 let, ob tem sta telesna višina in teža tekmovalk odražali predadolescentno konstitucijo telesa (Caine idr., 2013). Po letu 1990 je Mednarodna gimnastična federacija dvignila starostno mejo za nastop na članskem ženskem mednarodnem gimnastičnem tekmovanju, in sicer najprej na starost 15 let (leta 1992) in kmalu zatem še na 16 let (leta 1997). Pravilo veleva, da na tekmovanju lahko nastopi športnica, ki doseže predpisano starost v letu, ko poteka. Starostna omejitev v 70. in 80. letih 20. stoletja je bila 14 let, kar pomeni, da so na tekmovanjih lahko nastopile tudi 13-letne deklice, ki so v tekočem letu tekmovanja dopolnile 14 let. Obdobje navedenih skoraj dveh desetletij predstavlja v ženski športni gimnastiki najbolj pereče obdobje z vidika doseganja vrhunskih rezultatov in odličij na največjih tekmovanjih, ki so jih ustvarili nedorasli otroci. Pa vendar kljub dvigu starostne meje za nastop na članskih tekmovanjih se telesna višina in teža današnjih olimpijskih tekmovalk nista spremenili (Caine idr., 2013). Na slednjo problematiko je že leta 1989 opozoril časopis *The New York Times* s prispevkom, ki je aktualen še danes (*Topics of the Times*, 1989).

Od zgodnjega otroštva pa vse do zaključka kariere je gimnastičarka vključena v svojevrsten, a dosleden in podrejen sistem dela in življenja. Vprašanje je, kako tovrstni način treniranja in tekmovanja učinkuje na deklice, ki vstopijo v svet vrhunskega športa z vsemi odgovornostmi in posledicami. Na tej osnovi smo zasnovali raziskavo, s katero smo na empirični način želeli proučiti, kakšna je pot do zmage v ženski gimnastiki. Zanimali so nas pogledi, izkušnje in interpretacije samih športnic na poti doseganja odličij.

■ Metodologija

Empirična raziskava na primeru slovenskih vrhunskih gimnastičark je bila izvedena s kvalitativnim fenomenološkim pristopom. Fenomenološki pristop je še posebej primeren za raziskovanje etičnih vprašanj v športu, saj v ospredje obravnave postavi individuuma s celovitimi življenjskimi izkušnjami in doživljanji sveta in športa (Martinková, 2015).

Opis vzorca intervjuvancev

V raziskavo smo z namenskim vzorčenjem z metodo snežne kepe vključili 37 vrhunskih slovenskih gimnastičark. Za aktivne športnice je bil temeljni kriterij aktualno članstvo v kadetski, mladinski ali članski gimnastični reprezentanci Slovenije. Vključene upokojene športnice pa so bile državne reprezentantke jugoslovanske oz. slovenske gimnastične vrste konec 80. let in v začetku 90. let 20. stoletja. Ob samem članstvu v reprezentanci je predstavljal kriterij tudi udeležba na mednarodnem tekmovanju v obdobju do 18. leta starosti.

Pol-strukturirani poglobljeni intervju

Vprašanja za pol-strukturirani intervju z gimnastičarkami so bila razvita na osnovi predhodnih študij (Zurc, 2009), mnenj ekspertov na 17. mednarodnem seminarju o olimpiizmu Mednarodne olimpijske akademije (Zurc, 2010) ter ugotovitev pilotnega testiranja merskega instrumenta. Spremenljivke vprašanj intervjuja so prikazane v poglavju Rezultati.

Postopek zbiranja podatkov

Zbiranje podatkov na vzorcu aktivnih in upokojenih gimnastičark je potekalo od 18. 12. 2012 do 18. 2. 2013. Ura in kraj izvedbe posameznega intervjuja sta bila izbrana glede na želje in možnosti udeležencev v raziskavi. Intervjuji z aktivnimi gimnastičarkami so bili izvedeni v prostorih Gimnastičnega društva Zelena jama in Športnega društva Gib Šiška. Intervjuji z upokojenimi nekdanjimi vrhunskimi gimnastičarkami so prav tako v polovici primerov potekali v prostorih gimnastičnih društev, ostali pa so potekali na domovih, službi in v kavarni.

Zbiranje podatkov je potekalo z upoštevanjem etičnih vidikov raziskovanja, ki vključujejo raziskave na ljudeh, v skladu z načeli Helsinško-Tokijske deklaracije in zahtevami Zakona o varstvu osebnih podatkov (2007). Etični vidiki raziskave so bili obravnavani in potrjeni s strani Komisije za etiko Oddelka za psihologijo na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani v maju 2010. Vsi sodelujoči so pred izvedbo intervjuja podpisali *Izjavo o zavestnem pristanku udeleženca za sodelovanje v raziskavi*. V primeru nepolnoletnih otrok so izjavo podali starši.

Povprečno trajanje intervjujev gimnastičark je bilo 38 minut in 55 sekund, najkrajši intervju je trajal 14 minut, najdaljši pa 2 uri in 12 minut. Vsi intervjuji so bili posneti na digitalno obliko MP3. Zvočni zapisi intervjujev so bili v nadaljevanju dobesedno prepisani.

Postopek analize podatkov

Za analizo podatkov smo uporabili pristop kvalitativne vsebinske analize s sistematičnimi koraki kodiranja in kategoriziranja zbranih podatkov. Analizo smo začeli s procesom odprtega kodiranja (določanje pomena posameznim segmentom besedila), sledilo je združevanje sorodnih kod v kategorije ter v tretjem koraku oblikovanje sodb oz. pojasnjevanje posplošenih odnosov med določeno kategorijo in njenimi pojmi (osno kodiranje) ter med različnimi kategorijami (odnosno ali selektivno kodiranje) (Adam idr., 2012).

■ Rezultati

V raziskavi so sodelovale gimnastičarke iz osrednjeslovenske regije. Od 37 intervjuvank se jih je 26 opredelilo za aktivne športnice, 11 pa jih je navedlo, da so zaključile športno kariero. Povprečno so se začele ukvarjati z gimnastiko pri šestih letih, pri čemer se kaže padec po letu 1995. Intervjuvane aktivne gimnastičarke so bile v času izvedbe intervjuja povprečno stare 14 let, pri tem je bila najmlajša stara 10 let in najstarejša 22 let. Z gimnastiko so se ukvarjale povprečno osem let. Njihove starejše vrstnice, ki so v gimnastiko vstopile po letu 1969 in zaključile športno kariero do leta 2012, pa so se z gimnastiko ukvarjale povprečno 11,8 let.

Rezultati kvalitativne analize intervjujev z aktivnimi in upokojenimi gimnastičarkami so pokazali, da je pot do zmage v ženski športni gimnastiki sestavljena iz štirih osrednjih faz: 1) vstop v vrhunski šport, 2) proces treninga, 3) udejstvovanje na tekmovanjih ter 4) zaključek tekmovalne športne kariere.

Med **razlogi za vstop v vrhunski šport** so intervjuvane gimnastičarke izpostavile različne dejavnike, kot so notranji motivi, povabilo prijateljice, ki je že obiskovala vadbo, vlogo otrokovih staršev, ki so prepoznali otrokov talent oz. so se preprosto odločili za vpis zaradi otrokove igrivosti in bližine telovadnice. Pomembno vlogo pri izboru pa je skozi celotno proučevano obdobje od leta 1969

do leta 2013 imel tudi sam trener. Veliko otrok je bilo v 70. in 80. letih 20. stoletja v gimnastiko izbranih na slovenskih osnovnih šolah preko sistematičnih testiranj, ki so jih izvajali trenerji iz gimnastičnih društev.

»Mene je našel moj trener ... Takrat je bilo pač dopuščeno, da so v šole prišli trenerji malo pogledati in so potem novačili dekleta ... Dan danes temu ni več tako, ker pač šola ima za te stvari čisto zaprta vrata« (G-R-2/1).

Osrednji aktivnosti v gimnastični karieri predstavlja **proces treninga** in **udejstvovanje na tekmovanjih**. To sta dve najmočnejši temi, ki sta se pokazali v intervjujih tako z aktivnimi kot tudi z upokoženimi gimnastičarkami. Za **gimnastični trening** je pomembna starost ob začetku treniranja. Mlajši, ko je otrok, več gimnastičnega znanja lahko usvoji do vstopa na tekmovanja. Za uspeh treniranja je pomembna tudi izbira gimnastičnega kluba, ki temelji na bližini otrokovega doma, kakovosti prostorskih pogojev ter dostopnosti šole. Treniranje gimnastike se začne z igro, ki je prilagojena starostni stopnji in razvojnim potrebam ter zato zelo dobro sprejeta med mladimi gimnastičarkami.

»Tam sem imela prijateljčke, pa tako všeč mi je bilo, ker so bili, hm, prijazni so bili do nas, pa smo se lovili, pa smo plesali, pa smo skakali ... Všeč nam je bilo« (G-A-21/5).

Od prvih začetkov preko igre se postopno stopnjuje zahtevnost in intenzivnost treniranja, ki vključuje postopno učenje vedno zahtevnejših elementov, prehod od učenja posameznih elementov k njihovemu povezovanju, poglobljanje gimnastičnega znanja in stopnjevanje intenzivnosti treninga. Za obdobje otroštva je značilno tudi otrokovo nezavedanje pomena resnosti ukvarjanja z gimnastiko.

»...najprej smo se malo igrali, potem smo začeli delati prevalčke, pa skokce. Potem smo delali že mostove, počasi tudi kakšno stojo ali pa kolo ... pa počasi prešli na premete. Potem, ko sem bila že starejša, smo se začeli učiti salto naprej« (G-A-23/1).

Pri temi **udejstvovanje na tekmovanjih** so intervjuvanke izpostavile svoje uspehe na nacionalnih in mednarodnih tekmovanjih, pomen motivacije za tekmovanja, ki jo predstavljata možnost napredovanja in druženja s sotekmovalkami ter vlogo trenerja pri prepoznavanju in spodbujanju razvoja talenta. Značilne so nizke starostne meje za nastop na članskih tekmovanjih. Vrh tekmovalnih uspehov se kaže od 10. leta starosti do nastopa pubertete.

»Bila sem zelo uspešna, bila sem vedno najboljša ali pa druga najboljša. Ker sem bila res tako dobra, so me takoj porivali v višje kategorije. Tako da sem do danes najmlajša jugoslovanska članska reprezentantka. Imela sem takrat še ne 11 let oz. v tistem letu sem bila stara 11 let, se pravi z dobrimi 10 leti sem bila že članska reprezentantka« (G-R-2/1).

Zaključek tekmovalne športne kariere zaznamujejo slabši tekmovalni rezultati, negativni pojavi, kot so številne težave z zdravjem, zlasti telesne poškodbe in njihova dolgotrajna rehabilitacija, ki so povezani z negativnimi izkušnjami. Intervjuji z upokoženimi vrhunskimi gimnastičarkami razkrivajo, da se je športnica vrnila v gimnastično dvorano tako, ko je bilo možno, in sicer praviloma pred zaključno rehabilitacijo. Vrhunski šport je na temeljih etike maksimuma od športnic zahteval za uspeh vse, kar je potrebno, tudi žrtvovanje njihovega zdravja in varnosti.

»Jaz sem bila na primer poškodovana, mišico sem imela nartrgano v ledvenem delu, pa sem vseeno morala, ker je bilo državno prvenstvo, pač pod raznimi injekcijami. Takrat se je meni to vse obrnilo, tako v neko negativno ... Skratka pred tekmo so me tam malo manj nadgiral, omrtvičili ... Potem nisem itak nič dobila, ampak sem morala iti, zato ker je bilo kakor skupina ... smo tudi sicer zmagale, ampak res s tisto tmo, kako zdaj bom in potem sem nehala« (G-R-3/1).

Na zaključek športne poti v gimnastiki so pomembno vplivale tudi spremenjene razmere, kot so na primer odhod trenerja (npr. v vojško ali v drugo državo), začetek študija gimnastičarke na univerzi, potreba po zaslužku in ob nastopu premora (npr. po počitnicah). Nemaokrat pa so o zaključku gimnastičarke tekmovalne poti odločili drugi in ne gimnastičarka sama. Najpogosteje se v tej vlogi odločevalca pojavlja telovadkina družina (npr. oče) ali njen trener. Zelo je razvidna sistematična praksa, da se vrhunška telovadka hkrati z zaključkom kariere že vpeljuje v vaditeljsko delo pri mlajših ali rekreativnih skupinah v klubu, v katerem je prej sama trenirala. Osrednjo vlogo pri tem prehodu ima trener gimnastičarke.

»Poleti bo dve leti odkar sem nehala ... Na tekmovanju se poškodba ni ravno ponovila, ampak spet je bila bolečina močnejša, potem pa sem se nekako odločila, trenerka je predlagala, da je boljše, da zaključim svoje kariero, pa da grem v trenerske vode ... To je bilo dva tedna po tekmovanju« (G-R-1/1).

■ Razprava

Empirična kvalitativna raziskava, s katero smo proučevali pogled in izkušnje slovenskih aktivnih in upokoženih gimnastičark na prehojeno pot v vrhunskem športu, je **osvetlila osrednje dejavnike ustvarjanja vrhunskih dosežkov oziroma poti do zmage v športu**. Ugotovitve so pokazale, da je pot do zmage v gimnastiki sestavljena iz štirih osrednjih faz: 1) vstop v vrhunski šport, 2) proces treninga, 3) udejstvovanje na tekmovanjih ter 4) zaključek tekmovalne športne kariere. **Vsaka izmed navedenih kategorij ima svoje značilnosti, ki pa se skozi proučevano obdobje povezujejo v številnih stičnih točkah**. Za uresničevanje razvoja otrokovih potencialov do največjega možnega maksimuma ob sočasnem varovanju njegovih pravic, razvojnih potreb in zdravja je na osnovi dobljenih ugotovitev možno izpostaviti pomen široke selekcije talentiranih otrok, postopnega stopnjevanja zahtevnosti in intenzivnosti treningov, starostno prilagojenih oz. ne prezgodnjih nastopov na tekmovanjih, premostitve dejavnikov prehitrega zaključka športne kariere ter ustrezne obravnave zdravstvenih težav, vključno z zadostno rehabilitacijo.

Vpogled v kronološki potek treniranja gimnastike v naši raziskavi je pokazal, da se gimnastična kariera običajno začne pri šestih letih in praviloma zaključí v obdobju adolescence oz. z zaključkom srednje šole ali študija. Slednji potek športne poti v ženski gimnastiki je možno pripisati med drugim tudi zgodnjemu začetku ukvarjanja s športom, vstopu v intenzivni profesionalni trening v začetnih letih treniranja, ki hitro vodi v člansko selekcijo in nastope na največjih tekmovanjih. Caine s sodelavci (2013) poudarja, da so pri starosti tekmovalk v ženski športni gimnastiki ključna tudi sodniška pravila, ki določajo strategije in načine dela v telovadnicah. V prihodnje so potrebne spremembe teh pravil z namenom zmanjšanja pojavnosti predadolescentnih tekmovalk na članskih tekmova-

njih. Otroci, ki so vključeni v vrhunski šport v zelo zgodnjih otroških letih, so podvrženi zgodnji selekciji in specializaciji, resnim obveznostim in visoki zahtevnosti treninga, pritiskov in pričakovanj ter kot taki predstavljajo izjemno rizično skupino športnikov. Zato je nujno postaviti minimalno starostno mejo za vstop v organizirani trening in na tekmovanja, ki bo lahko uresničevala otrokove temeljne pravice in varnost v športu (Farstad, 2006). Edini pristop za umaknitev otrok iz vrhunškega športa je odločno ukrepanje mednarodnih organizacij ter postavitve meje za udeležbo na članskih tekmovanjih na 18 let.

Vključenost nedoraslih otrok v vrhunski šport je povezana tudi s poškodbami, ki vodijo v dolgotrajno rehabilitacijo, upad športnih uspehov in posledično v zgodnji zaključek tekmovalne športne pot. Ivković s sodelavci (2007) pripisuje vzrok za poškodbe pri ženskih športih v dejavniku pretreniranosti, ki je rezultat neravnotežja med intenzivnostjo treninga in nezadostnim okrevanjem. Podobna pojavnost resnih telesnih in psihičnih poškodb se je pokazala tudi v švedski raziskavi (Stier in Blomberg, 2015). Gervis in Dunn (2004) pa navajata določene posledice tudi po zaključeni športni karieri, zlasti prisotnost duševnih težav.

Dobljeni izsledki nakazujejo, da je potrebno v športni gimnastiki preseči stereotipske prakse tako imenovanega »otroškega športa« in doseči večjo uveljavitev te kraljice gibanja med športnimi panogami tudi kot članske tekmovalne discipline in rekreativne gibalne aktivnosti za vse generacije. **Dobljene ugotovitve naše raziskave so izredno aktualne z vidika Olimpijskih iger mladih, ki so svetovni športni dogodek, posvečen vrhunskemu športu otrok in mladostnikov med 15. in 18. letom starosti (Youth Olympic Games, 2018) ter kot tak zahteva celostno analizo uresničevanja pravic in blagostanja mladih športnikov (Olympic Agenda 2020, 2014).**

■ Zaključek

Dobljene ugotovitve dajejo vpogled v proces ustvarjanja vrhunskih tekmovalk v ženski športni gimnastiki in prinašajo spoznanja o možnostih novih pristopov za delo z mladimi talentiranimi športniki, vključno s prepoznavanjem tveganj, ki se lahko pojavijo na tej poti. Med ugotovitvami velja izpostaviti pomen dviga starostne meje na 18 let za nastop v članskih kategorijah, kar bo posledično pripeljalo do manj tveganega treninga ter pritiska po doseganju vrhunskih rezultatov v zgodnjih otroških letih. Ugotovitve mladih vrhunskih gimnastičark omogočajo prenosljiv vpogled v ustvarjanje vrhunskih rezultatov tudi na drugih področjih športa mladih, ki jih v najbolj celovitem pogledu predstavljajo Olimpijske igre mladih.

Opomba

Prispevek predstavlja rezultate doktorske disertacije z naslovom »Etična vprašanja vrhunskih dosežkov otrok«, ki jo je avtorica zagovarjala na Oddelku za filozofijo, Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani (2015).

■ Literatura

1. Adam, F., Hlebec, V., Kavčič, M., Lamut, U., Mrzel, M., Podmenik, D. idr. (2012). *Kvalitativno raziskovanje v interdisciplinarni perspektivi*. Ljubljana: Inštitut za razvojne in strateške analize.
2. Caine, D. J., Russell, K. in Lim, L. (2013). *Handbook of Sports Medicine and Science: Gymnastics*. Oxford: John Wiley & Sons, Ltd.

3. Edgar, A. (2015). Aesthetics of sport. V M. McNamee in W. J. Morgan (ur.), *Routledge Handbook of the Philosophy of Sport* (str. 69–80). London in New York: Routledge.
4. Farstad, S. (2006). *Protecting Children's Rights in Sport: The Use of Minimum Age*. Magistrska naloga, Fribourg, Švica: University of Fribourg.
5. Gervis, M. in Dunn, N. (2004). The emotional abuse of elite child athletes by their coaches. *Child Abuse Review*, 13(3), 215–223.
6. Gostinčar, M., Mavrič, S., Kunaver, T., Kunaver, D., Miklič, N. in Ziegler, T. (ur.). (2002). *Gimnastično društvo Zelena jama: 50 let – 1952–2002*. Ljubljana: Gimnastično društvo Zelena jama.
7. Ivković, A., Franič, M., Bojanič, I. in Pečina, M. (2007). Overuse injuries in female athletes. *Croatian Medical Journal*, 48(6), 767–778.
8. Krefť, L. (2011). *Levi horog: Filozofija športa v osmih esejih*. Ljubljana: Založba Sophia.
9. Loland, S. (2015). Fair Play. V M. McNamee in W. J. Morgan (ur.), *Routledge Handbook of the Philosophy of Sport* (str. 333–350). London in New York: Routledge.
10. Martinková, I. (2015). Phenomenology and sport. V M. McNamee in W. J. Morgan (ur.), *Routledge Handbook of the Philosophy of Sport* (str. 178–191). London & New York: Routledge.
11. Matoh, J., Zupančič Strnad, A., Bolkovič, T., Samardžija, M. in Fatur, R. (ur.). (2002). *100 let ŠD Gib Šiška*. Ljubljana: ŠD Gib Šiška.
12. *Olympic Agenda 2020: 20+20 Recommendations*. (2014). Lausanne: International Olympic Committee.
13. Russel, J. S. (2015). Sport as a legal system. V M. McNamee in W. J. Morgan (ur.), *Routledge Handbook of the Philosophy of Sport* (str. 255–273). London & New York: Routledge.
14. Stier, J. in Blomberg, H. (2015). The quest for truth: The use of discursive and rhetorical resources in newspaper coverage of the mis(treatment) of young Swedish gymnasts. *Discourse & Communication*, 10(1), 65–81.
15. Topics of the Times: Gymnastic Girls, Not Women. (16. 08. 1989). *The New York Times*, str. A00018. Pridobljeno 30. 3. 2018 iz <https://www.nytimes.com/1989/08/01/opinion/topics-of-the-times-gymnastic-girls-not-women.html>
16. *Youth Olympic Games: Bringing together talented young athletes aged 15 to 18 from over 200 countries around the world*. (2018). Lausanne, Switzerland: International Olympic Committee (IOC). Pridobljeno 20. 3. 2018 iz <https://www.olympic.org/youth-olympic-games>
17. *Zakon o varstvu osebnih podatkov (uradno prečiščeno besedilo)*. (2007). Uradni list Republike Slovenije 94/2007. Pridobljeno 19. 8. 2015 iz <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200794&stevilka=4690>
18. Zurb, J. (2009). Physical activity of girls - socialization processes in elite artistic gymnastics. V S. Loland (ur.), *Book of abstracts* (str. 181–182). Oslo: European College of Sport Science.
19. Zurb, J. (2010). Olympic Movement in aesthetic sports – Past, present and future. V K. Georgiadis (ur.), *17th International Seminar on Olympic Studies for Postgraduate Students: Proceedings* (str. 69–80). Ancient Olympia, Grčija: International Olympic Academy.
20. Zurb, J. (2015). *Etična vprašanja vrhunskih dosežkov otrok*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za filozofijo.

doc. ddr. Joca Zurb, JSPS International Research Fellow
Okayama University, Graduate School of Education, Japonska
joca.zurb@guest.arnes.si